

Margareta Ana Hirschbäck-Merhar (1946–2018)

Margareto Ano Hirschbäck-Merhar smo slovenski arheologi srednje generacije poznali preprosto kot Greto. Več let, vse do upokojitve, je bila študentom in profesorskemu zboru v pomoč kot tajnica Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Pred službovanjem v Ljubljani je Greta do februarja leta 1985 delala v Pokrajinskem muzeju Kočevje, kjer je bila prva strokovna delavka in tudi prva ter do sedaj edina arheologinja. V kočevskem muzeju se je zaposlila kot kustodinja avgusta leta 1974. Bila je med pionirji sistematičnih arheoloških raziskav na Kočevskem in v zgornji Kolpski dolini (Velušček 1996; Kordiš 2013). Kot kustos za arheologijo je pokrivala vsa obdobja od prazgodovine do srednjega veka. Arheološko je delovala na terenu (Hirschbäck-Merhar 1979; 1981a; 1981b; 1982a; 1982b; Dirjec, Hirschbäck-Merhar, Turk 1984; Velušček 1996; Velušček (ur.) 2011; Kordiš 2013) in v muzeju, kjer je postavljala odmevne razstave. V znanstveno in muzejsko delo je rada in pogosto pritegnila šolsko mladino. Po pričevanjih nekaterih od njih so bila to delovna, a tudi nepozabna doživetja. Njenih izkopavanj so se udeleževali in ob njih izpopolnjevali številni študentje arheologije. Nekateri med njimi so danes uveljavljeni in priznani arheologi.

Gretina pot do vrhov je bila nekoliko drugačna. Med prepoznavne raziskovalce daljne preteklosti se je prebila z delovanjem v kočevskem muzeju, predvsem pri odkrivanju debelovrškega zaklada in z večletnim raziskovanjem imenitnih prazgodovinskih arheoloških najdišč, kot sta Kostel v dolini Kolpe in Spaha nad Brezovico pri Predgradu (Hirschbäck-Merhar 1979; 1981b; 1982a; 1982b; Velušček 1996; Velušček (ur.) 2011; 2013). Pri tem je vseskozi uspešno sodelovala z raziskovalci iz Inštituta za

arheologijo pri SAZU (Dirjec, Hirschbäck-Merhar; Turk 1984), kasnejšim ZRC SAZU, Oddelkom za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in drugimi slovenskimi stanovskimi institucijami (Hirschbäck-Merhar 1982b).

Neizbrisno sled v slovenski arheologiji in širše je pustila z uspešnim zavarovanjem najdišča in reševanjem predmetov iz bronastodobnega zaklada oz. depoja, kot arheologi pogosteje rečemo, z Debelega vrha, na katerega so naleteli gozdni delavci med gradnjo ceste leta 1977 (Hirschbäck-Merhar 1981a; 1984).

Nedvomno gre za izjemno odkritje, ki je odmevalo v arheoloških krogih in v laični javnosti. Povsem upravičeno, saj je Greti uspelo zbrati in za muzej pridobiti 147 kosov orožja, orodja ter nakitnih in drugih okrasnih predmetov iz bronu, bronasto pločevino, fragmente čelade in žice, jantarjevih jagod, kamnit brus, talilno pogačo in več kot šest kilogramov neobdelanega bronu. Študij gradiva je razkril, da je zaklad iz pozne bronaste dobe iz časa kulture žarnih grobišč, iz obdobja med letoma 1200 in 1100 pr. Kr.

Najzanimivejša najdba iz debelovrškega zaklada je 12 jantarnih jagod, ki so bile skupaj z drobnimi cevčicami stlačene v tulu bronaste sekire. Verjetno so bile del ogrlice, sestavljene iz drobnih pločevinastih cevčic in zaponke s spiralno zavrtima zaključkoma. Jantar je baltskega izvora. Kaže na "jantarsko pot", ki se je verjetno začela ob zahodnem Baltiškem morju in se iztekla ob obali severnega Jadrana, kjer so bili skrivnostni otoki Elektridi (Teržan 1984).

Kot vidimo, je usoda jantarju z Debelega vrha namenila drugačno pot. Jadranskega morja in Sredozemlja ni nikoli dosegel, najverjetneje je postal žrtveni dar skupine ljudi (Teržan 1987), ki je na

pobočju hriba našla primeren prostor za izvajanje nam skrivnostnih obredov. O njihovem pomenu za bronastodobnega človeka lahko le slutimo, Greti pa gre zasluga in zahvala, da danes o tem sploh lahko govorimo in razmišljamo. Če beremo članke, v katerih je opisano dogajanje takoj po odkritju, razberemo, kakšna drama se je tedaj odvijala na pobočju hriba in v zakulisju (npr. Hirschbäck-Merhar 1981a; 1984). Tako šele lahko doumemo, da je bil, kot je v takih trenutkih najpomembnejše, pravi človek na pravem mestu. Nekdanja sodelavka in doslej edina

arheologinja (oz. arheolog) Pokrajinskega muzeja v Kočevju in nato tajnica na Oddelku za arheologijo, univerzitetno diplomirana arheologinja Greta, je to nedvomno bila.

Umrla je v letu, ki ga je občina Kočevje razglasila za tematsko leto *Kočevska = ogrlica kultur*. Njegov logotip in poimenovanje je navdihnili ravno ogrlica, ki jo je odkrila in je doslej najstarejši izdelek iz jantarja, najden na Slovenskem.

Anton Velušček

- DIRJEC, J., M. HIRSCHBÄCK-MERHAR, I. TURK 1984, Spodnja Bilpa. – *Varstvo spomenikov* 26, 201–202.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, M. 1979, Sondiranje v vasi Čeplje in na hribu Spaha nad Preriglom. – *Arheološki pregled* 21, 231–233.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, M. 1981a, Predgrad. – *Varstvo spomenikov* 23, 210.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, M. 1981b, Prerigel = Brezovica. – *Varstvo spomenikov* 23, 227.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, M. 1982a, Brezovica. – *Varstvo spomenikov* 24, 139–140.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, M. 1982b, Kostel. – *Varstvo spomenikov* 24, 208–209.
- HIRSCHBÄCK-MERHAR, G. 1984, Prazgodovinski depo Debeli vrh nad Predgradom (The Prehistoric Depot Debeli vrh above the Village of Predgrad). – *Arheološki vestnik* 35, 90–109.
- KORDIŠ, I. 2013, Predgovor / Preface. – V: Velušček (ur.) 2013, 7–9.
- TERŽAN, B. 1984, O jantarju z Debelega vrha nad Predgradom (The Amber from Debeli vrh above the Village of Predgrad). – *Arheološki vestnik* 35, 110–118.
- TERŽAN, B. 1987, Obredi in verovanje / Rituals and Religion. – V: *Bronasta doba na Slovenskem. 18.–8. st. pr.n.š. / The Bronze Age in Slovenia. 18.–8. century BC*, 65–78, Ljubljana.
- VELUŠČEK, A. 1996, Kostel, prazgodovinska naselbina (Kostel, prähistorische Siedlung) – *Arheološki vestnik* 47, 55–134.
- VELUŠČEK, A. (ur.) 2011, *Spaha*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 22.
- VELUŠČEK, A. (ur.) 2013, *Neznana Spaha / Unknown Spaha*, Katalog. – Kočevje.